

Кириченко В.В. Політичний вибір особистості: формування позиції «за» та «проти» / Кириченко Віктор Васильович // Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. – К. : Міленіум, 2015. – Вип. 2 (16). – С. 349-360

ПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР ОСОБИСТОСТІ: ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ «ЗА» ТА «ПРОТИ»

Кириченко В.В.,
кандидат психологічних наук, викладач кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені І.Франка

Право вибору забезпечує реалізацію базових екзистенційних потреб особистості. Політичний вибір пов'язаний з бажанням пересічної людини бути суб'єктом державного управління та відчувати співучасть у житті громади та власному житті. У роботі проаналізовані результати емпіричного дослідження мотиваційних чинників політичного вибору осіб юнацького віку у переддень позачергових парламентських виборів; визначено їх вплив на політичні вподобання у процесі вибору конкретної партії чи блоку. За результатами нашого дослідження можна зробити висновок, що політичний вибір осіб юнацького віку більшою мірою пов'язаний з зовнішніми ситуативними чинниками ніж з внутрішніми ідеологічними переконаннями. Найбільш важливими мотиваційними чинниками, які формували прихильність до однієї з політичних сил були пов'язані з їх здатністю відстоювати інтереси народу та гуртувати людей навколо певної національної ідеї.

Ключові слова: свобода вибору, політична свідомість, політичний вибір.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень та публікацій. Світ та соціальне середовище має безліч варіантів розвитку, безліч можливостей та ресурсів для того, щоб людина відчувала себе по справжньому вільною. Право вибору, чи то у повсякденній діяльності, чи на рівні життєвого вчинку, є суттю особистісної суб'єктності, яка на рівні побутового світогляду розцінюються як головна життєва цінність, екзистенцій основа буття. Для пересічної людини головним залишається відчуття того, що усе що відбувається у її житті є результатом зваженого вибору, який був здійснений з позиції власного «Я». Свобода – це предмет багатьох публічних обговорень та наукових пошуків. У всі часи та у більшості культур вона залишається найбільш затребуваною у літературі, кіномистецтві, живописі та музичному мистецтві у якості матеріалу для побудови психологічного портрету героя, реконструкції подій, відтворення у сюжеті окремих моделей соціальних стосунків. У ментальну культуру пересічного громадянина просочується ідея суцільної, всюдисущої свободи «усіх і кожного», яка дає безмежні можливості та обмежені обов'язки.

Суспільний історіогенез супроводжується постійною боротьбою людини за незалежність від обставин, умов існування, соціальної системи та інших зовнішніх обмежуючих умов.

Свобода вибору залишаються гострою та нерозв'язаною до кінця проблемою у свідомості багатьох людей. Вона і сьогодні є спекулятивною темою, яку піднімають ті, хто хоче скористатися наслідками масового невдоволення та «народного гніву», який виникає у результаті обмеження громади «у чомусь». Та чи справді людина бажає бути вільною, чи усі свідомі члени спільноти готові жити самостійно та відповідально, не вдаючись до свавілля? Наріжним каменем екзистенційних викликів сучасної постнекласичної науки є не лише пошуки індивідуальності, а й не менш важливіші – можливості цієї унікальності досягти (М.Й. Боришевський, Д.О. Леонтьєв, Т.М. Титаренко, К. Ясперс) [4,13,15]. Свобода проявляється здатності людини вибирати з численної множини можливостей та діяти як незалежне, автентичне «Я». Вільна людина здатна до самоконструювання; внутрішній неспокій змушує постійно працювати над собою, змінювати Світ і змінюватися. Свобода робить людину незалежним суб'єктом, і ключовим словом є саме «робить»: вільним може бути лише той, хто здатен до праці, у іншому випадку, «непрацюючий» є підневільним життєвих обставин, оточення, та заручником самого себе.

Сучасні умови розвитку суспільства в епоху міжкультурної європейської інтеграції дозволяють середовищу запропонувати людині безліч можливостей розвитку, які максимально враховують природу людини та її внутрішній потенціал виконувати певну суспільно-корисну роботу. Феномен людської інтеграції у будь-якому прояві, від перших примітивних об'єднань представників *homo sapiens* до сучасних демократичних держав, є порушенням базових прав та свобод людини [11]. Формування територіальної та культурної єдності деякого «ми» вимагало від людини так чи інакше жертвувати власним «Я» (Б.Ф. Поршнєв). Повноправне членство у групі здобувалося, якщо адепт свідомо (чи на рівні поведінкових проявів) приймав норми, традиції, спосіб життя та інші елементи культури групи [10]. Незважаючи на нездоланне особистісне прагнення до свободи більшості людей, усі їх дії та вчинки, індивідуальна та колективна історії життєвого шляху свідчать, що фінальна частина подорожі людини у пошуках свободи завершується цілковитою її втратою. Прагнення бути вільними, для більшості пересічних людей, реалізуються у добровільній **передачі відповідальності за своє життя у руки іншого суб'єкта, який знає куди іти, що робити і готовий відповідати за суспільне благо кожного.**

Політика – це інструмент державного управління, який виникає з метою організації різновекторної активності людей у певне соціально-корисне русло. «Заходячи в стосунки один з одним, індивіди ніби наперед погоджуються з потребою взаємного зіставлення й визначення позицій, у яких одні з них обов'язково мають домінувати, а інші – підпорядковуватися, а радше і підпорядковуватися, і домінувати мають одні й другі, тільки в різних аспектах і напрямках» (В.О. Васютинський) [5, с.18].

За умов загальної згоди громади, груповій меншості делегуються права керівництва більшістю, що у свою чергу формує особливу систему соціальної стратифікації, яка побудована за принципом «домінування-підпорядкування». У межах екзистенційної філософії М.Хайдегера буття людини розгортається у двох вимірах: «das Man», у межах якого людина виступає у якості «соціального автомата», мислить та діє знеособлено, згідно того, що роблять та думають інші та «Dasein» – буття у екзистенційному вимірі самоконструювання [14]. «Невизначене-особисте» здійснює свою диктатуру над людиною, щоб зняти з неї особисту відповідальність і взяти на себе увесь тягар людського існування. Воно гарантує людині спокій, безпеку, впевненість, в обмін втрати нею власної індивідуальності, тобто відмови від самої себе. У «Філософії теорії держав» Бернард Бозанкет намагався розвінчати міф ліберальної держави. Як форма державного устрою лібералізм ідеально вирішував проблему співіснування індивіда та держави, проте в у постановці питання наштовхнувся на парадокс, який опираючись на погляди Г.Спенсера, він констатував як антагоністичність закону і держави сутності людського «Я» [3, с.76]. Завдання держави забезпечувати співіснування багатьох людей, що свою чергу змушує підпорядковувати інтереси окремих індивідів – інтересам інших, орієнтуватися на групову систему цінностей та мислити з позицій «ми».

За умов загальної згоди громади, груповій меншості делегуються права керівництва більшістю, що у свою чергу формує особливу систему соціальної стратифікації, яка побудована за принципом «домінування-підпорядкування». Завдання держави забезпечувати співіснування багатьох людей, що свою чергу змушує підпорядковувати інтереси окремих індивідів – інтересам інших, орієнтуватися на групову систему цінностей та мислити з позицій «ми». У сучасній політичній культурі України залишається багато радянсько-соціалістичних атавізмів, які формують групове ставлення до політики як деякого статусного ресурсу, який має більше «прав» ніж «зобов'язань» (Є.І. Головаха). Донедавна між молоддю та державою вибудовувалась патерналістична модель взаємостосунків, яка лише останнім часом набуває ознак демократичного та ліберального ставлення до держави (держава для людини а не людина для держави) [6]. Молодь була і залишається активним політичним рушієм; вона легко приймає будь-яку ідею та готова її реалізовувати, що може призвести до спроб використання її політичної активності у корисних цілях. Актуальним на нашу думку є вивчення того, наскільки відчутним, у плані мотиваційного потенціалу політичного вибору, є ті зміни в українському суспільстві, які відбулися впродовж 2013-14 років.

Формулювання цілей та завдань. Метою нашого дослідження було визначити наскільки усвідомленим та зваженим є вибір сучасної молоді, яка вперше отримала можливість права голосу. Ми спробували вивчити політичні вподобання студентства та здійснити їх психологічний аналіз з позиції тих подій, на фоні яких відбувався виборчий процес. На наш погляд, цінність роботи полягає не у статистичному вивченні відсоткового розподілу

підтримки однієї чи кількох політичних партій чи блоків, а у психологічному поясненні отриманих результатів з огляду з позиції тих соціально-психологічних закономірностей, які лежать в основі процесів групової поляризації та диференціації. Гіпотеза нашої роботи полягає у тому, що політичний вибір осіб юнацького віку, пов'язаний з зовнішніми ситуативними чинниками, які відображають загальні суспільні настрої, пов'язані з АТО, анексією Криму, актуалізацією етнічної та національної ідентичності; у меншій мірі політичний вибір юнаків відображатиме усталену політичну традицію країни та рівень професіоналізму політиків.

Виклад основного матеріалу. Організація спільної активності та перерозподіл владних повноважень у суспільстві може відбутися як у формі фізичного примусу та формування страху, що на ранніх етапах розвитку держави використовується як основна форма групової інтеграції, так і ідейного переконання, що змушує людей добровільно жертвувати своїми правами та свободами в «ім'я чогось». Формування лідера з «позиції сили» вдало екстрапольована з природніх екосистем вищих ссавців та приматів, у яких вожаком зграї стає найсильніший представник популяції, який здатен не просто захистити зграю від ворога, а й вести її у певному напрямку. «Політик покликаний об'єднувати навколо себе населення, служити для нього певним засобом захисту. Лідери нації високо оцінюються тоді, коли вони не просто можуть побачити майбутнє, але й здатні повести народ до нього» (Г.Г. Почепцов)[12, с.313]. Трактат «Держава» Платона містить ідеальну модель соціальної стратифікації, яка включає у себе чотири основні категорії людей: «мислителі», на яких покладені функції державного управління, «воїни», які зобов'язані захищати населення полісу-держави, «ремісники», які займаються матеріальним виробництвом, та «раби». Завданням аристократів було виокремити окремі думки, ідеї, погляди, які «жили серед народу», та узагальнити їх таким чином, щоб кожен вірив у те, що саме ця «світла ідея» є те, заради чого живе людина (у глобальному масштабі), або від чого залежить її добробут, переслідуючи конкретні близькострокові цілі. Надлишок демократії – породжує тиранію, тому нею не потрібно зловживати. Лідер зможе повести народ за собою, якщо у інформаційному середовищі підтримується «божественний» образ людини, яка має феноменальні здібності, чи пов'язана з потойбічними силами. З цих причин усі Єгипетські фараони були синами верховних богів; очільник католицької церкви Папа Римський – намісником Бога на землі. Середньовічні правителі намагалися оточити себе різного роду пророками та віщунами (Алессандро Каліостро, Нострадамус). Навіть у XXI ст. непоодинокими є випадки довіри у процесі прийняття політичних рішень українськими можновладцями до людей наділених «надприродними можливостями», загадати хоча б славнозвісного лікаря «Пі» (Андрій Слюсарчук). Міфи, якими обростає життєвий шлях політичного лідера, вказують на те, що «людина народу» здатна на вчинки, які не під силу звичайній людині, що дає йому право претендувати на лідерські позиції у групі.

Підпорядкування активності багатьох членів громади загальній меті вимагала координації фізичної та розумової активності як шляхом зовнішнього обмеження свободи дій людини, що свого часу породило феномен рабства, так і шляхом ідеологічного впливу, що було набагато продуктивнішим у плані управління. **Віра у спільну ідею** виявилася потужною консолідуючою силою, яка без штучного обмеження свободи скеровувала активність групи людей у певне русло. Груповий лідер має повноваження виносити на розгляд громади окремі питання, які стосуються меж його компетенції [8]. Громадська думка у цьому випадку формується, як реакція «схвалення» чи «осуду» тієї інформації, яка була публічно розголошена. Іноді у полі громадської думки обговорюються питання, які, у межах індивідуальної життєвої площини, не стосуються особистого блага окремо взятого її члена. Це підтверджує тезу про те, що народжується вони не у лоні колективного свідомого, а у процесі розумової діяльності окремої людини, чи обмеженого кола людей, які уміло озвучують те, чим живе народ.

Політичний вибір передбачає добровільну згоду суб'єкта соціальних відносин передачі групі людей (політичній еліті) права здійснення державного керівництва у різних сферах життєдіяльності. Право вибору дає можливість людині відчувати свою співучасть у політичному процесі, управлінні життям країни, громади, міста, територіальної спільноти. Е.Ф. Зеєр основною проблемою особистісного розвитку вважає тотальне невміння вибирати та відповідати за свій вибір, як на рівні соціального епізоду, так і в умовах життєвого вчинку [7]. У дослідженні взяли участь 237 осіб юнацького віку (студенти II-III курсу, 18-21 рік). Дослідження проводилося на території Житомирської та Вінницької областей. Процедура дослідження передбачала письмове анонімне опитування, яке відбувалося (25 вересня-6 жовтня). Опитувальник складався з двох питань:

- 1) Якби вибори до верховної ради відбулися сьогодні, за кого, більш за все серед запропонованих політичних партій та блоків, Ви віддали б свій голос?
- 2) Що вплинуло на Ваш політичний вибір? Оберіть, будь-ласка, не більше трьох із запропонованих варіантів.

У межах першого питання досліджуванам пропонується вибрати обрати одну запропонованих політичних сил: ВО Батьківщина, Радикальна партія Олега Ляшка, Громадянська позиція, Комуністична партія України, Народний фронт, Блок Петра Порошенка, ВО Свобода, Самопоміч, Партія регіонів, партія «За мир та процвітання». Список політичних сил, які були включені в опитування, формувався з урахуванням реального розподілу політичних сил та основних гіпотез дослідження, які базувалися на виявлені рівня осмисленості політичного вибору юнаків. До запропонованого списку увійшли як і ті партії та блоки, які реально брали участь у передвиборчих перегонах так і ті, що вибули з передвиборчої боротьби через низький рівень народної довіри («Партія регіонів»), або реально не існували на політичній арені України (партія «За мир та процвітання»). У межах другого питання досліджувані мали можливість **обрати до трьох з десяти запропонованих**

мотиваційних чинників, які виплинули на політичні вподобання досліджуваних (представлений у табл.1). Список мотиваційних чинників формувався на основі частотного аналізу результатів опитування, яке було спрямоване на вивчення основних орієнтирів, якими слугують молоді люди у процесі політичного вибору.

За результатами аналізу мотиваційних чинників політичного вибору юнаків на передодні парламентських виборів 2014 року, виявилось що головним аргументом на користь підтримки тої чи іншої політичної сили є її здатність **відстоювати інтереси народу** (64% з усіх досліджуваних) (табл. №1). У масовій свідомості політичний лідер асоціюється з персоною, яка покликана захищати права та свободи інших людей, здатна встати на захист у боротьбі з «ворогом». У соціальну середовищі створюється образ лідера-захисника, який за рахунок надприродних властивостей та феноменальних можливостей здатен захистити людей від усіх негараздів.

Таблиця №1. Відсотковий розподіл мотиваційних чинників політичного вибору юнаків напередодні позачергових виборів до ВР

Мотиваційні чинники політичного вибору	%¹
відстоювання інтересів народу	64%
патріотизм та розвиток національної ідеї	53%
розгорнута програма по подоланню економічної кризи	23%
відсутність корупції	19%
вибір має випадковий характер	18%
постаті політиків, які представлені у списках партії	16%
прозорість та незаангажованість діяльності політиків	14%
партію підтримує більшість людей, яких я знаю і думка яких для мене є цінною	11%
попередні заслуги партії, її вклад у розвиток країни	10%
привабливість реклами, ефективність рекламних образів	3%

У суспільстві існують ряд соціально-рольових утворень, які мають беззаперечну довіру у пересічних членів спільноти (Т. Адорно) [2]. Психологічна роль «батька» («матері») має особливі традиційні форми взаємодії між ним та його дітьми, яка передається через покоління за допомогою ряду трюїстичних тверджень: «батько у сім'ї голова», «батька необхідно поважати», «батько своїх дітей не кине» (А. Адлер) [1]. Патерналістичні системи державного управління мають усі ознаки авторитаризму: підтримка культу особистості керівника («батька»), беззаперечне визнання правдивості та доцільності його діяльності, лояльність до окремих дій та оцінка його діяльності через впровадження специфічних моделей сприймання: усе що робить керівник – на користь народу, лідер захистить нас від ворога. Потреба у відстоюванні інтересів народу загострюється у випадку виникнення реальної небезпеки агресії з боку ворожого «вони» так і, що трапляється частіше, у випадку – формування колективного почуття страху та панічних настроїв засобами масової інформації. У боротьбі з ворогом народ може багато пробачити своєму

¹ від загальної кількості досліджуваних

лідеру, у тому числі низький рівень життя, відсутність нормальних умов для існування та лобювання власних інтересів, які подаються як турбота про загальне благо. Не секрет, що у авторитарних системах державного управління, яка базується на побудові уявної чи реальної опозиції деякому «зовнішньому ворогу», рейтинг народної довіри керівництва країни наближається до стовідсоткового максимуму.

Не менш важливим мотиваційним чинником виявилася **патріотична спрямованість політичної сили та розвиток національної ідеї**, яку підхопили більшість політичних сил на фоні протистояння країни збройній агресії східного сусіда (53% з усіх досліджуваних). Обираючи політичну силу пересічні люди, шукають те об'єднання, яке відповідає основним ознакам спільності на рівні групового «ми». Юнацький вік є найбільш сенситивним для формування его-ідентичності; і якщо донедавна, у системі особистісної самоідентифікації рольові позиції «українця», «патріота» чи «громадянина України» залишалися менш домінантними з поміж інших рольових ідентифікацій, на фоні протидії зовнішньому ворогу саме вони стали диспозиційною основою групової інтеграції. Партійні списки політичний партій та блоків наповнюються «людьми з народу», які у 2014 році представлені персонами командирів добровольчих батальйонів, борців за свободу, політв'язнів, які популяризують ідею «всеукраїнського об'єднання» заради миру.

Доста меншу мотиваційну силу мають чинники, які пов'язані з промисловим розвитком суспільства та **подоланням економічної кризи** (23%) та **боротьбою з корупцією** (19%). Це свідчить про те, що центр суспільної домінанти, у переддень виборів, знаходиться на сході країни. На фоні бойових дій проблеми особистого благополуччя та якості життя стають другорядними та менш актуальними. З іншого боку, не усі представники пересічної молоді, є самостійними суб'єктами економічних відносин, що знову ж робить далекими для них проблеми, які пов'язані з матеріальним виробництвом та корупцією на різних рівнях державного управління.

Значна частина досліджуваних пов'язують свій вибір з **випадковими обставинами** (18%). У переддень свого першого політичного вибору, виявилось що незначна частина досліджуваних здійснювали процес вибору на основі внутрішніх, ситуативних імпліцитних уявлень, які можуть стосуватися назви політичної сили, або базуватися на виборі за принципом «точно не за цих».

Найменший вплив на політичний вибір молоді мають чинники, які пов'язані з прозорістю та незаангажованістю діяльності політиків (14%), постатями, які представлені у партійному списку (16%) та попередніми заслугами політичної сили (10%). Найменше молоді люди орієнтуються на рекламну активність політиків у процесі виборчих перегонів, що свідчить про значний ступінь недовіри до неї (3%).

Результати дослідження політичних вподобань пересічної молоді показують, що більшість віддає свою перевагу Блоку Петра Порошенка (39%) та Радикальній партії Олега Ляшка (25%); менш популярними

залишилися ВО Батьківщина (10%) та ВО Свобода (7%) (таблиця №2). Цікавим виявився факт, що 5 % досліджуваних на позачергових парламентських виборах віддала б свій голос за партію «За мир та процвітання», яка власне ніколи не існувала у політичному просторі України та була представлена у загальному списку з метою перевірки того, наскільки усвідомленим та зваженим є політичний вибір сучасних юнаків. Політичний неймінг є дієвим інструментом впливу на масову свідомість пересічних людей, які оцінюють політичні сили за зовнішніми атрибутами, які хаотично вихоплені з інформаційного потоку. Назва політичної партії – це перше, що піддається оцінці та критиці людини, і якщо вона пов'язана з можливістю партії працювати на загальне благо, яке у переддень парламентських виборів у більшості асоціюється з «миром», «добробутом» та «процвітанням», вона може розраховувати на додаткові відсотки виборчої прихильності та місця у парламенті (О.Г. Конфісахор) [9].

Таблиця №2. Відсотковий розподіл прихильності досліджуваних до політичних партій та блоків

Політична партії та блоки	%
Блок Петра Порошенка	39%
Радикальна партія Олега Ляшка	25%
ВО Батьківщина	10%
ВО Свобода	7%
Громадянська позиція (Анатолій Гриценко)	5%
Народний фронт	5%
Партія «За мир та процвітання»	5%
Партія регіонів	2%
Самопоміч	2%
Комуністична партія України	0%

Особливістю політичної традиції в українському соціокультурному просторі є її абсолютна відсутність. Порівняно з політичними системами країн заходу, де існує історична традиція політичної діяльності, на політичній арені України з періодичністю у п'ять років з'являються та зникають політичні об'єднання. Щоправда зникають їх назви та ідейні переконання, не зникають люди, які можуть за політичне життя стояти як «по праву так і по ліву руку короля».

Віддаючи свій голос за політичну партію – людина намагається ототожнити себе з соціальною групою, яка вже має певні можливості чи ресурси та може реально щось змінити чи виступити у боротьбі за громаду. У людей на підсвідомому рівні зберігається тенденція до об'єднання з сильною більшістю, лідер якої буде відстоювати їх інтереси та персонально відповідає за «щасливе майбутнє». Оприлюднення результатів соціологічних опитувань напередодні виборів здійснюються з метою орієнтації цільової аудиторії на деяку більшість, яка представляє інтереси окремих груп населення (наприклад, політична більшість, яка представляє інтереси жителів Донбасу,

чи політична більшість яка лобіює інтереси працівників аграрного сектору економіки). З цих позицій можна зрозуміти причини значного відхилення результатів опитувань електорату окремими соціологічними агентствами, які суттєво додають відсотків у рейтинг популярності окремих кандидатів та політичних партій, порівняно з офіційною статистикою. Не визначившись у політичних вподобаннях, частина населення в останній момент може зробити свій вибір на користь політичної більшості, яка буде привабливою лише тому, що підсвідомо асоціюється з «силою» (фізичною, економічною, психологічною) яка здатна стати на захист особистих інтересів пересічних громадян, порівняно з «меншістю», яка може сприйматися не захищеною та вразливішою. Свобода волі, для пересічних людей, – це в першу чергу можливості, які гарантуються деякими закріпленими правами; незначна частина людей усвідомлює, що можливості передбачають ще й обов'язки. **Страх перед обов'язками змушує людей перекладати увесь тягар своєї долі на чужі плечі.** Загальна невизначеність у суспільстві залишає перед людьми останню надію на те, що прийде «хтось», який зробить життя кращим; люди вчать жити думкою про «недалеке колись», у якому буде краще ніж сьогодні. Віра у «щасливу долю» формує ставлення до політичного вибору як деякої лотереї, у якій вдача може нарешті усміхнутися, і якщо цього не трапляється – суспільна маса у черговий раз вірить, що нова влада, буде краща ніж попередня, а новий «месія» нарешті зробить їх щасливими.

Висновки та перспективи подальшої роботи. Результати нашої роботи мають дискретне значення, тому їх не можна буде екстраполювати на виборчу поведінку молоді у ближчій чи далекій перспективі. З огляду на інтенсивні процеси групової консолідації з європейською спільнотою, можна зробити ряд припущень про формування соціально-групових диспозиції на рівні «ми» – європейська спільнота та «вони» – радянське минуле, що відображатиме ідеологія тих політичних сил, як братимуть участь у майбутніх виборах (молодь у більшості підтримує політичні сили проєвропейського спрямування). Як показують результати нашого дослідження залишаються ефективними маніпулятивні технології, які стосуються політичного неймінгу та оприлюднення спотворених результатів соціологічного вивчення політичних вподобань виборців, які схиляють їх до підтримки групової більшості, а не тієї групи людей, які мають реальну можливість ефективно займатися державним управлінням. Політичний вибір молоді інколи проводиться на основі ситуативної симпатії до політика, проте, як нам вдалося визначити, здебільшого він є виявом не підтримки політичної сили, а опозиції до іншої («точно не за цих»). У перспективі ми спробуємо визначити психологічні детермінанти формування соціально-рольової диспозиції «ми-вони» та ефективності її реалізації у процесі виборчих перегонів.

1. Адлер А. Понять природу человека/ Альфред Адлер. – СПб. : «Академический проект», 1997. – 256 с.
2. Адорно Т. Исследование авторитарной личности / Теодор В. Адорно. – М.:Астрель, 2012. – 480 с.
3. Богомолов А.С. Английская буржуазная философия XX века/ Богомолов Алексей Сергеевич. – М.: «Мысль», 1973. – 317с.
4. Бoryшевский М.И. Формирование личности в условиях научно-технической революции / Мирон Иосифович Бoryшевский. – К.: «Знание», 1979. – 20с.
5. Васютинський В.О. Інтеракційна психологія влади: монографія / Вадим ОлександровичВасютинський. – К. : КСУ, 2005. – 492 с.
6. Головаха Е. И. Политический выбор молодежи Украины / Головаха Е. И. // Проблемы політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави / За ред. В.М. Литвина, М.М. Слюсаревського. - К.: Знання, 2001. - Вип. 3. - С. 174 –178.
7. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития / Эвальд Фридрихович Зеер. – М. : Академия, 2009. – 240 с.
8. Кириченко В.В. Психологія інформаційної діяльності : навчальний посібник / Віктор Кириченко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 130 с.
9. Конфисахор А.Г. Психология власти / Александр Григорьевич Конфисахор. – 2-е изд., перераб. и доп. — СПб. : Питер, 2004. – 235 с.: ил.
10. Лурье С.В. Психологическая антропология: история, современное состояние, перспективы: Учебное пособие для вузов/ Светлана Викторовна Лурье. – 2-е изд. – М. : Академический проект: Альма Матер, 2005. – 624с. – («Gaudeamus»).
11. Поршнев Б.Ф. Социальная психология и история / Борис Федорович Поршнев. – М. : «Наука», 1979 – 232 с.
12. Почепцов Г.Г.Имиджелогия / Г.Г. Почепцов. – К.:«Ваклер», 2004. – 576 с.
13. Титаренко Т.М. Розуміння та інтерпретація особистого досвіду / Т.М. Титаренко // Проблеми психологічної герменевтики. Монографія / [За ред. Н.В.Чепелевої]. – К.: Міленіум, 2004. – 276 с.
14. Хайдеггера М. Время и бытие: статьи и выступления/ М.Хайдеггер. – [Сост., пер. с нем. и комм.В.В. Биbihина]. – М.: Республика, 1993. – 447 с.
15. Ясперс К. Психологія світоглядів / Карл Ясперс ; [з нім. пер. О. Кислюк, Р. Осадчук]. – К. :Юніверс, 2009. – 464 с.

References

1. Adler A. *Ponyat prirodu cheloveka* [To understand the nature of man]. – SPb. : «Akademicheskij projekt», 1997 (rus)
2. Adorno T. *Issledovanie avtoritarnoy lichnosti* [Study of the authoritarian personality]. M. : Astrel., 2012 (rus)
3. Bogomolov A.S. *Angliyskaya burzhnaznaya filosofiya XX veka* [English bourgeois philosophy of the XX century]. – M.: Myisl., 1973 (rus)
4. Boryshevskiy M.I. *Formirovanie lichnosti v usloviyah nauchno-tehnicheskoy revolyutsii* [Formation of the person in the conditions of scientific and technological revolution]. K.: Znanie., 1979 (rus)
5. Haydeggera M. *Vremya i bytie: ctati i vyistupleniya* [Time and Being: Articles and Speeches]. – M. : Respublika., 1993 (rus)
6. Golovaha E. I. *Politicheskij vybor molodezhi Ukrainy* [The political choices of Ukrainian Youth] // Problemy politychnoi psykholohii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy [The problems of political psychology and its role in the Ukrainian citizen States] - K.: Znannia, 2001. - Vyp. 3. - S. 174 –178. (rus)
7. Zeer E.F. *Psihologiya professionalnogo razvitiya* [Psychology Professional Development]. – M. : Akademiya., 2009 (rus)

8. Kirichenko V.V. *Psykholohiya informatsiynoyi diyal'nosti* [Psychology of information activities]. Zhitomir : Vid-vo ZhDU Im. I. Franka., 2014 (ukr)
9. Konfisahor A.G. *Psihologiya vlasti* [Psychology of power]. SPb. : Piter., 2004 (rus).
10. Lure S.V. *Psihologicheskaya antropologiya: istoriya, sovremennoe sostoyanie, perspektivy* [Psychological Anthropology: History, current status and prospects]. M. : Akademicheskii proekt: Alma Mater., 2005 (rus)
11. Porshnev B.F. *Sotsialnaya psihologiya i istoriya* [Social Psychology and History]. M. : Nauka., 1979 (rus)
12. Tytarenko T.M. *Rozuminnya ta interpretatsiya osobystoho dosvidu* [Understanding and interpretation of personal experience]. *Problemy psykholohichnoyi hermenevtyky* [Psychological problems of hermeneutics]. – K. : Milenium., 2004 (ukr)
13. Pocheptsov G.G. *Imidzhologiya* [Imageology]. K. : Vakler., 2004 (rus)
14. Vasyutinskiy V.O. *Interaktsiyna psihologiya vladi* [Interactive psychology of power]. K. : KSU., 2005 (ukr)
15. Yaspers K. *Psykholohiya svitohlyadiv* [Psychology of worldviews]. K. : Yunivers., 2009 (ukr)

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ВЫБОР ЛИЧНОСТИ: ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗИЦИИ «ЗА» И «ПРОТИВ»

Кириченко В.В.,
преподаватель кафедры социальной и практической психологии
Житомирского государственного университета имени И. Франко

Право выбора дает возможность реализации базовых экзистенциальных потребностей личности. Политический выбор связан с желанием человека быть субъектом государственного управления и чувствовать свое соучастие в личной и общественной жизни. В работе проанализированы результаты эмпирического исследования мотивационных детерминант политического выбора лиц юношеского возраста накануне внеочередных парламентских выборов; определено их влияние на политические предпочтения в процессе выбора конкретной партии или блока. В результате нашего исследования можно сделать вывод, что политический выбор лиц юношеского возраста в большей степени связан с внешними ситуативными факторами чем с внутренними идеологическим убеждениями. Наиболее важными мотивационными факторами, которые формировали расположение к одной из политических сил были связаны с их способностью отстаивать интересы народа и объединять людей вокруг определенной национальной идеи.

POLITICAL CHANGE THE PERSON: THE FORMATION OF POSITION «FOR» AND «AGAINST»

Kirichenko V.V.,
Ph.D., Lecturer, Department of Social and Applied Psychology Zhytomyr State University
named after Ivan Franko

The right of choice enables the implementation of the basic existential needs of the individual. Policy choices associated with man's desire to be the subject of public administration and feel their participation in private and public life. This paper analyses the results of an empirical study of motivational determinants of political choice in young people on the eve of the early parliamentary elections; determine their effect on political preferences in the process of selecting a particular party or bloc. As a result of our study we can conclude that the political choices of teenagers has more to do with external situational factors than internal ideological convictions. The most important motivational factors that shaped arrangement of one of the political forces have been linked to their ability to defend the interests of the people and unite people around a certain national idea.